Samen Beslissen

Onderwijsmateriaal voor mbo en hbo docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk

Ben Sajet centrum

Onderwijsmateriaal voor mbo en hbo docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk

Gedurende de jaren 2023-2026 hebben we vanuit het Ben Sajet Centrum, samen met het ROC van Amsterdam, Hogeschool Inholland, Hogeschool van Amsterdam, Ons Tweede Thuis, Amsta en de Vrije Universiteit in twee leerwerkplaatsen (LWP's) gewerkt aan 'samen beslissen en passende zorg'. Wij deden dat met mensen met communicatieve en cognitieve beperkingen die woonden bij Amsta of Ons Tweede Thuis. Dit waren ouderen met een psychiatrische diagnose of mensen met een licht verstandelijke beperking.

In de LWP werkten en leerden professionals en studenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk samen met een mbo en hbo docent en twee actieonderzoekers hoe zij met gebruik van hulpmiddelen beter met de cliënten/ bewoners samen beslissingen konden nemen, in plaats van voor hen.

In het onderzoek zijn we op zoek gegaan naar bestaande hulpmiddelen die professionals (in opleiding) konden helpen in het voeren van deze gesprekken.
De hulpmiddelen die geschikt werden bevonden hebben we beschikbaar gemaakt in een waaier.

De waaier met hulpmiddelen is samengesteld door professionals (in opleiding).
De waaier is bedoeld als inspiratiebron: samen beslissen blijft altijd maatwerk en vraagt om het zorgvuldig kiezen van een hulpmiddel en het afstemmen daarvan op de persoon en de context.

Naast de waaier hebben we een filmpje gemaakt over 'samen beslissen' in onze twee leerpraktijken, Amsta en Ons Tweede Thuis.

Gedurende het project kwamen er verschillende casussen over 'samen beslis-situaties' naar voren. Een aantal daarvan hebben we met elkaar beschreven en geschikt gemaakt voor het mbo- en hbo -onderwijs. Wij hebben er werkvormen bij bedacht, maar iedere docent kan er gerust zijn eigen vorm en tijd aan geven.
Bij sommige casussen hebben we een plus-vraag toegevoegd, deze vraag stimuleert hbo studenten tot iets meer verdieping en onderbouwing.

Tot slot.
Via de QR-code hieronder word je geleid naar de webpagina waar het filmpje en de waaier zijn te vinden, ook deze zijn openbaar toegankelijk voor iedereen.

www.bensajetcentrum.nl/samenbeslissen

Eventueel voorbereidend materiaal is te vinden op:

Samen beslissen | V&VN

e-learning over samen beslissen bij bijzondere doelgroepen

Casus 1: Je eigen oordeel uitstellen

55 min.

Beschrijving van de situatie:

Er was een bewoner met een licht verstandelijke beperking, die heel graag een kat wilde hebben. Zij woont op een woongroep in een van de appartementen van de instelling. Het begeleidend team van de afdeling zag heel veel punten waardoor het niet zou werken, een kat in haar huis, zij zou niet goed voor de kat kunnen zorgen, was hun idee.

Doel:

Na de opdracht heb je geoefend met het voeren van een samen beslis-gesprek.

Opdracht: 10 min.

Hoe onderzoek én bespreek je haar wens en onder welke voorwaarden haar wens gerealiseerd kan worden? Ga met je groepje in gesprek en beschrijf of teken de verschillende mogelijkheden.

1. Leef je in deze bewoner in, welke mogelijkheden sluiten het meest aan bij de behoefte van de bewoner?
2. Zijn er aannames die je mogelijk hebt gedaan?
3. Welke waarden of normen beïnvloeden mogelijk jouw keuze?
4. Zijn er ethische dilemma's die mogelijk een rol speelden?

Presentatie: 5 min. per groepje

Presenteer in 5 min. de uitkomsten van jullie groep aan een ander groepje of aan de hele klas (afhankelijk van wat de docent wil).

Vragen ter bespreking in de klas: 15 min.

1. Welke impact/reactie zouden de verschillende mogelijkheden hebben op deze bewoner en haar evt. netwerk?
2. Welke inzichten heb je opgedaan over samen beslissen?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 2: De kracht van doorvragen

30 min.

Beschrijving van de situatie:

Een bewoner in een rolstoel, op een woongroep voor mensen met een licht verstandelijke beperking, vertelde steeds aan iedereen dat hij brandweerman was. De begeleiders begrijpen niet hoe hij brandweerman kan zijn, maar hij was er zeer volhardend over.

Doel:

Na deze oefening weet je welke gespreksvaardigheden je nodig hebt om informatie te achterhalen bij iemand met een licht verstandelijke beperking.

Opdracht: 10 min.

Hoe ga in tweetallen in gesprek over dit onderwerp, waarbij de een de bewoner is en de ander de begeleider.

Rol en opdracht van begeleider:

1. Formuleer vijf open vragen waarmee je kunt onderzoeken wat de bewoner bedoelt met het begrip brandweerman.
2. Maak gebruik van de gesprekstechnieken: inleven, open vragen, samenvatten, doorvragen.

Rol en opdracht bewoner:

3. De bewoner geeft antwoord op de vragen vanuit het perspectief dat hij echt brandweerman is geweest, maar het begrip brandweerman op een andere manier invulling geeft.

Nabespreken rollenspel: 10 min.

1. Vragen aan de bewoner: welke vragen hebben geholpen en welke juist niet?
2. Vragen aan de begeleider: wat is de reden dat je koos voor deze aanpak van het gesprek?
3. Welke uitspraken en non-verbaal gedrag heb je gezien wat helpend was?
4. Welke aannames zouden begeleiders kunnen maken wanneer iemand zegt: ‘Ik ben brandweerman’?
5. Waarom is het belangrijk om niet direct uit te gaan van je eigen interpretatie?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 3: Alle stemmen horen

50 min.

Beschrijving van de situatie:

Alle bewoners van een woonvoorziening voor mensen met een licht verstandelijke beperking worden betrokken bij de keuze voor een nieuwe tuinset voor de woonvoorziening.

Doel:

Na deze opdracht weet je wat inclusieve besluitvorming is en hoe dit op een woongroep kan worden uitgevoerd.

Opdracht: 20 min.

Vorm een groepje met medestudenten. Op welke manier zouden jullie de stem van alle bewoners (= inclusieve besluitvorming) laten meetellen voor een uiteindelijke beslissing? Sommige bewoners van deze woonvoorziening hebben moeite met lezen, het maken van keuzes of het verwoorden van hun mening.

1. Bedenk minimaal drie verschillende manieren om alle stemmen te horen. Maak eventueel gebruik van hulpmiddelen in de waaier (zie QR code in de inleiding).
2. Plus vraag: Leg uit hoe je hebt beoordeeld of de gekozen methode daadwerkelijk leidt tot gelijkwaardige inspraak.

Uitwisselen: 10 min.

Presenteer je uitkomsten aan de rest van de klas.

Nabespreken: 10 min.

1. Op welke manier is er rekening gehouden met bewoners die niet of weinig praten? Hoe kunnen zij hun stem uitbrengen?
2. Op welke manier is er rekening gehouden met bewoners die niet of weinig lezen? Hoe kunnen zij hun stem uitbrengen?
3. Is deze manier van alle stemmen horen iets wat je in de toekomst vaker zou willen inzetten? Waarom wel of niet?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 4: Als een wens vragen oproept

45 min.

Beschrijving van de situatie:

Een bewoonster op de woongroep in een instelling voor mensen met een licht verstandelijke beperking vertelde aan haar begeleider dat ze binnenkort oma zou worden en op haar kleinkind zou gaan passen. Zij heeft drie kinderen welke ze niet zelf heeft kunnen opvoeden. Maar ze hield vol dat haar zoon had gezegd dat ze een aantal dagen in de week op de kleine mocht gaan passen. Alle begeleiders schoten meteen in de stress: hoezo dan?

Doel:

Na deze opdracht ben je je bewust van de verschillende perspectieven die ieder een eigen waarheid hebben.

Opdracht in groepjes van drie of vier studenten: 15 min.

Stel je voor dat jullie als groepje haar begeleiders zijn. Wat zou je doen in deze situatie? En zou je het perspectief van haar zoon en zijn vrouw ook meenemen? Waarom wel, waarom niet? En hoe pak je dat dan aan? Wissel hierover van gedachten met elkaar.

Uitwisselen: 15 min.

Presenteer je uitkomsten aan de rest van de klas.

Individuele vragen: 10 min.

1. Wat weegt zwaarder bij samen beslissen in deze situatie, het perspectief van de bewoonster, haar zoon of die van het team? En waarom?
2. Onderzoek wie waarover beslissingsbevoegd is en welke rol de verpleegkundige of sociaal werker heeft in het ondersteunen van de betrokkenen.
3. Kan hier überhaupt worden samen beslist? Licht je antwoord toe aan de hand van de vier stappen van samen beslissen: 1. Wat is het vraagstuk en wat zijn de keuzemogelijkheden; 2. Welke verschillende alternatieven zijn er; 3. Wat zijn de voorkeuren van de bewoner; 4. Welke beslissing nemen jullie.
4. Welk inzicht heb je opgedaan als het gaat om samen beslissen?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 5: Mag ik ook de regie over mijn eigen sterven? 40 min.

Beschrijving van de situatie:

Een bewoner op de gerontopsychiatrische afdeling gaf al zolang hij op deze afdeling woonde aan dat hij geen medische behandelingen wilde. Deze bewoner die beperkte communicatiemogelijkheden had, wilde zijn eigen leven leiden, met rust gelaten worden, geen bloedafnames, niets. Dat werd ook altijd gerespecteerd. En ook werd dit steeds met de bewoner geëvalueerd: wilt u nog steeds geen medische behandelingen? Meneer bleef aangeven dat hij met rust gelaten wilde worden. Op een gegeven moment werd hij heel ziek en had hij wel medische ondersteuning nodig. Hij wilde dat echt niet, en bleef non-verbaal duidelijk maken: laat me.

Doel:

Na deze opdracht ben je je bewust van de verschillende (ethische) aspecten die een rol spelen bij samen beslissen over een medische handeling.

Individuele opdracht: 20 min.

Lees de casus individueel, kies een positie en beantwoord vervolgens de onderstaande vragen. Noteer de antwoorden voor jezelf.

Stap 1: Kies een positie

Maak voor jezelf een keuze:

a) De wens van de bewoner moet volledig worden gevolgd.
OF
b) Begeleiders moeten toch proberen meneer over te halen medische ondersteuning te accepteren.

Schrijf in één zin op waarom je deze keuze maakt. Plus vraag: onderbouw je keuze met wilsbekwaamheid ter zake, informed consent, en de rollen en professionele verantwoordelijkheden van de arts, verpleegkundige of sociaal werker. Gebruik hiervoor gerust ook (online) literatuur.

Stap 2: Reflecteer

Beantwoord daarna individueel de volgende vragen:

1. Welke waarden zie je terug in de keuze van de bewoner?
2. Welke professionele waarden of verantwoordelijkheden spelen voor de begeleiders?
3. Op welk moment wordt respect voor autonomie ingewikkeld in deze casus?
4. Wat roept deze situatie bij jou persoonlijk op?
5. Wat zou jij nodig hebben om met vertrouwen een beslissing te nemen in deze situatie?

Stap 3: Perspectiefwisseling 10 min.

Stel dat je eerst voor optie A koos. Schrijf nu twee argumenten op voor optie B.
Of andersom: koos je voor optie B, schrijf dan twee argumenten op voor optie A.

Eventuele discussievraag om centraal te bespreken: 5 min.

Wanneer is het respecteren van iemands keuze een vorm van goede zorg, en wanneer voelt het voor jou als tekortschieten in zorg?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 6: Aandacht voor iedereen

45 min.

Beschrijving van de situatie:

Er was veel onrust op een gerontopsychiatrische afdeling met bewoners die veel aandacht vroegen. Eén cliënt was juist erg rustig en raakte daardoor uit beeld bij het zorgteam. Op een gegeven moment kwam hij niet meer zijn sigaretten ophalen en ging hij minder naar buiten.

Doel:

Na deze opdracht heb je geoefend met klinisch redeneren en met (verpleegkundige/ sociaal werker) besluitvorming.

Groepsopdracht:

Stel jij merkt op dat de bewoner geen sigaretten meer gaat halen. Wat doe je? Bespreek in kleine groepen de volgende vragen:

Stap 1. Wat valt je op? 5 min.

- Welke signalen zie je in deze situatie?
- Wat zou de verandering in gedrag kunnen betekenen?
- Welke aannames maak je misschien direct?

Stap 2. Wat doe je als eerste? 10 min.

Bedenk samen drie acties die je zou ondernemen en werk deze uit.
Geef aan waarom jullie voor deze drie acties hebben gekozen.

Denk hierbij aan:
- observeren;
- in gesprek gaan met de bewoner;
- overleggen met collega's;
- contact met naasten;
- medische of psychologische oorzaken onderzoeken.

Plus vraag: Prioriteer tevens welke actie jullie als eerste inzetten en waarom, onderbouw dit met literatuur over verpleegkundige besluitvorming.

Stap 3. Samen beslissen in de praktijk 10 min.

De bewoner zegt: "*Laat maar, ik heb nergens zin in.*"

Bespreek:
- Welke open vragen zou je stellen om te begrijpen wat er speelt?
- Welke actie(s) zou jij inzetten om de bewoner te begrijpen?
- Hoe zorg je dat de bewoner zijn eigen wensen kan uitspreken?
- Hoe voorkom je dat je te snel oplossingen aandraagt?
- Wanneer neem je als professional meer regie en wanneer volg je de bewoner?

Uitwisselen: 15 min.

Elke groep deelt:

1. Het belangrijkste signaal dat zij verder zouden onderzoeken.
2. Eén vraag die volgens hen essentieel is om in dit geval te stellen en tot samen beslissen te komen.
3. Wat deze casus leert over bewoners die weinig aandacht vragen.

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding

Casus 7: Praten over de dood

55 min.

Beschrijving van de situatie:

Een gesprek over wensen voor een uitvaart met een bewoner van de gerontopsychiatrische afdeling die ernstig ziek was.
'We hadden in het team een keer gesproken over een wensenboekje over het levenseinde. Om met bewoners te bespreken hoe zij daarnaar kijken en te bedenken wat ze zouden willen. Een van de bewoners was ziek en het was duidelijk dat het einde van zijn leven nu heel erg dichtbij kwam.' Deze bewoner woonde al jaren op de afdeling, was erg op zichzelf geweest, maar kreeg af en toe nog wel bezoek van een neef en een nicht. Communicatie met hem was wisselend mogelijk, afhankelijk van de mate waarin hij in een psychose verkeerde. Op dit moment was zijn psychose wat meer op de achtergrond aanwezig. Meneer was zich bewust van zijn ziekte, maar liet zich er weinig over uit op de afdeling.

Doel:

Na deze opdracht heb je geoefend met het voeren van een gevoelig gesprek met iemand die een beetje last heeft van zijn psychose.

Opdracht: 10 min.

Ga in tweetallen in gesprek door de onderstaande rollen te verdelen. Maak gebruik van het wensenboekje, zie: Wensenboekje_2020_Ligare_Twente_interactief.pdf

Stap 1: Verdeel de rollen

- Eén persoon speelt de bewoner.
- Eén persoon speelt de zorgverlener.

De zorgverlener gebruikt het wensenboekje als leidraad voor het gesprek.

Stap 2: Voer het gesprek 10 min.

De zorgverlener probeert niet alleen wensen op te halen, maar vooral ook te begrijpen wat voor de bewoner belangrijk is.
Gebruik bijvoorbeeld vragen als:

- Wat zou u graag willen dat mensen zich later van u herinneren?
- Zijn er dingen die voor u belangrijk zijn rond afscheid nemen?
- Wie zou u graag betrokken willen hebben bij beslissingen?
- Zijn er wensen waarvan u hoopt dat anderen ze respecteren?
- Wat geeft u op dit moment rust of zekerheid?

Stap 3: Reflecteer samen 5 min.

Bespreek de volgende vragen:

- Op welke momenten was je vooral aan het luisteren?
- Op welke momenten was je geneigd om oplossingen of suggesties te geven?
- Hoe hielp het gesprek om te ontdekken wat voor deze bewoner belangrijk is?

Stap 4: Wissel van rol 10 min.

Voer het gesprek opnieuw met omgekeerde rollen.

Uitwisselen: 15 min.

Bespreek met de groep:

- Wat heb je geleerd over samen beslissen in gesprekken over het levenseinde?
- Welke vragen leverden de meeste informatie op over wat belangrijk is voor de bewoner?
- Wat is het verschil tussen vragen naar een wens en onderzoeken wat er achter die wens zit?

De afronding is beschikbaar in de aparte pdf:
Samen beslissen onderwijsmateriaal voor mbo- en hbo-docenten verpleegkunde, maatschappelijke zorg en sociaal werk - Afronding